

Ivona Gallová

STROMY *rastú do* NEBA

„Hlboko ľudský príbeh o tom,
ako prežiť a zostať človekom.“

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Miletičova 23, 821 09 Bratislava
E-mail: info@slovenskyspisovatel.sk
www.slovenskyspisovatel.sk
Zodpovedný redaktor Jaroslav Hochel
Tlač Kasico, a. s., Bratislava

Copyright © Ivona Gallová 2018
Cover and Graphic Design © Juraj Šramko 2018
Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 2018

ISBN 978-80-220-2033-6

Venujem rodičom.

A nič si už viac nežiadam, len aby to,
čo nás spojilo, zostalo medzi nami
neporušené navždy.

MARGITA FIGULI: *Tri gaštanové kone*

PROLÓG

Manhattan 2012

Od pohrebu starého otca ubehlo už dvanásť rokov.

Na smrť si vybral jedinečný deň, zomrel na prelome tisícročí. Kým sa ľudia radovali a oslavovali tento zlom, on tíško skonal v hlbokom kresle s rukami položenými na opierkach.

Keď sme ho našli, skrúteného v ušiaku ako paragraf, jemne sa usmieval, akoby sa stále díval cez okno na rieku, most, panorámu mesta alebo videl v diaľke jedinečné a neopakovateľné vesmírne divadlo.

Na stolíku mal položené okuliare, rozčítanú detektívku so záložkou niekde uprostred a *New York Times* otočené na rubrike prinášajúcej správy zo sveta. Dennodenne hltal informácie, nepoľavil ani na sklonku života.

Poslednýkrát sme boli spolu cez vianočné sviatky. Aj vtedy sedel vo svojom obľúbenom kresle, sršala z neho nevyčerpatelná energia, ktorou oplýval, odkedy si ho pamätám. Ponúkol ma horúcou čokoládou a obľúbenými šiškami z Dunkin' Donuts.

Sedeli sme v obývacej izbe, iba ja a on, atmosféru podfarbovali jemné bluesové melódie, blikajúce svetielka na mohutnej vianočnej jedli v rohu miestnosti, vôňa čokolády s vanilkou.

Mlčali sme, mlčali sme aj ďalej, keď melódie z cédeprehrávača dozneli, a sústredení do ticha sme sa neodvážili narušiť intimitu chvíle.

„Srdiečko, zapáľ sviečky, prosím. Vieš, že mám rád hrejivé teplo sviec,“ prerušil ticho.

Zapálila som päť vysokých bielych sviečok na mosadznom svietniku. Bol ešte deň, ale nebo zatiahnuté mrakmi neprepúšťalo veľa svetla.

Sviece sa rozžiarili, blikotajúce plamienky sa odrážali v sklenej vitríne plnej krištáľových čiaš a pohárov na víno.

Dva poháre som vybrala a naliala do nich suché biele víno, ktoré som priniesla. Nevedela som, že si štrngáme naposledy. Keby som to bola vedela, bola by som ostala dlhšie, cestovala posledným metrom, neponáhľala sa domov. Alebo by som k nemu prišla aj s rodinou na druhý deň. Ale nevedela som...

Vypila som pohár vína, pobozkala starého otca na obe líca a zavrela za sebou dvere. Stihla som už len zakričať, že prídem zasa na Nový rok.

Podľa starých legiend, keď sa narodí človek, pri jeho kolíske stoja tri sudičky a spriadajú nite ľudského osudu. Prvá sudička začína, druhá ho rozvíja a tretia prestrihuje vlákno života. Čo predpovedali sudičky jemu, to som už poznala.

Pri nespočetných návštevách mi rozpovedal zo svojho životného príbehu všetko, čo chcel, ba dokonca aj to, čo pôvodne neplánoval. Ako som sa mohla neraz presvedčiť, nemal v úmysle nič predou mnou skrývať, na to bol príliš čestný a otvorený. Skôr nepovažoval niektoré veci za podstatné a neuvedomil si, že môžu byť dôležité pri odhaľovaní ľudského osudu.

Myslím naňho veľmi často, v myšlienkach ma sprevá-

dza životom aj ďalej. Ak sa mi darí, viem, že by bol na mňa hrdý. Ak musím prekonávať prekážky, šepká mi do ucha: *Nevzdávaj to.*

Keď odišiel, preplakala som celé dni a noci. Nedokázala som dodržať to, čo odo mňa žiadal, „jednoducho sa preniesť cez jeho smrť“ a „tešiť sa zo života“. Vravel, že prežil mnoho pekných chvíľ a že na to by som mala myslieť po jeho skone. „Sústreď sa na svoj báječný život, srdiečko, a neplač za starým človekom.“ Dokázala som to, ale až oveľa neskôr.

Jeho ďalšie želanie som splnila po niekoľkých týždňoch. Na Slovensku som rozptýlila jeho popol na miestach, ktoré mi označil na mape.

Máloktoľ človek, ktorého som poznala, mal v sebe toľko pokory ako on. Sám vravel, že pokora je najdôležitejšia cnosť.

„Ludia považujú pokoru za slabosť, myslia si, že do dnešného moderného sveta nepatrí. Som presvedčený, že len vďaka pokore môžem byť slobodný. Nikto mi nemôže ublížiť, veď mám rovnakú hodnotu ako každý iný človek. V živote prijímam všetko s pokorou, to dobré aj to zlé, a rád pomáham druhým, nezištne a nesebecky,“ vysvetľoval mi. „Pokora má v sebe dynamický náboj: ak si pokorná, považuješ za potrebné zlepšovať svoje vlastnosti, aby si bola láskavejším a ušľachtilejším človekom. Pokora poľudšťuje.“

Viem, že mal pravdu.

PRVÁ ČASŤ

1. kapitola

Jar 1912

Drevený voz ťahaný dvoma koňmi sa pomaly vlečie blatistou cestou. Po oboch stranách cesty sa zelená mladá ťateliná a pozadie tvoria zelené smreký, jedle a štítý hôr.

Hory sa rozkladajú všade naokolo, s vrcholcami stromov ťahajúcimi sa do nebies. Sú posypané bielym snehom sťa cukrom, niektoré sú zahalené bielymi mračnami. Vysoko hore, v tíšine, kam prenikajú len ostré lúče slnka, je ešte stále zima. V dolinách je už jar, listnaté stromy sa začínajú zľahka obaľovať zelenými lístkami a púčikmi kvetov.

Voz poskakuje po zemi plnej výmoľov, jám a kameňov, mliaždi hrudy blata. Občas, ak je jama priveľká, sa zosunie kolesom na jednu stranu, naruší rovnováhu a vyvolá nepohodlie cestujúcich, ktorí sa naklonia nabok a zaprú nohami do voza.

Pohonič v tmavých šatách s klobúkom na hlave mlčky sedí vpredu, len občas slabo zapraská bičikom a súčasne mľandravo mľaskne jazykom.

Do neďalekého mesta ostáva necelá polhodina. Dedinské domy so strechami pokrytými šindľom široko-ďaleko nevidieť, z dohľadu zmizli i stodoly a senníky spola naplnené senom.

Muž sediaci napredku dúfa, že sa mu bude na trhu v meste dariť a podarí sa mu predať viac tovaru ako po minulý raz, keď z voza ubudlo len niekoľko varešiek, misa a malý lopár.

Vyrába z dreva kuchynské nádoby, ale aj hračky pre chlapcov i dievčatá, sošky do betlehemov a na oltáre, jednoramenné kríže, náramky a malé reliéfne obrázky. Tá robota, stružlikanie, hobľovanie, vyrezávanie, sa mu zapáčila, ešte keď bol malý chlapčisko. Má rád vôňu dreva, bukového, dubového, jaseňového, ale najviac zo všetkého lipového.

Keď sa ho dotýka a hltá ho očami, do nosa mu preniká príjemná vôňa, cíti, akoby sa lipový kvet prevítal až do dreva a zanechal v ňom nezmazateľnú stopu, trvalú spomienku. Muž sa s drevom mazná ako s milovanou dievčinou, jeho pričinením sa klátik pod jeho rukami poddáva a získava oku lahodiaci tvar.

U nich v dedine, v Medveďove, je jediný, kto vyrába varešky a drevený riad. Robí to pre celú dedinu, ale nestačí to, aby uživil rodinu, ženu a päťoro detí. Niekoľkokrát do týždňa zájde na niektorý blízky trh či jarmok, najradšej na ten dole v meste pri Váhu. Tam ide aj dnes.

Zväčša berie staršieho chlapca so sebou, ale začali sa jarne práce na poli, treba im obrobiť malé políčko zeme za domom. Chlapec, statný ako hora, hoc by rád šiel na trh, musel ostať doma sadiť zemiaky a siať hrach.

Muž sa obzrie a ľľochne na mladú ženu s batoliatkom v náručí, ktorá sedí vzadu na voze. Zobral ju po ceste hneď za dedinou, tam za zákrutou poniže včelína, kde sa minulú jeseň prevrátil aj s nákladom. Odvtedy vždy spomalí, keď ťadiaľ prechádza. Dažde a pľušte tam vytvorili hlbokú brázdú, príroda dokaliciła nerovnú cestu, vytvorenú človekom.

Mimovoľne si siahne na pravé koleno, ktoré mu po páde napuchlo, obalilo sa vodou. Odvtedy sa pri každej zmene počasia ozýva ostrou bolesťou alebo vrtošivým pichaním.

Ach, čo tam po kolene. Voľáko bolo a voľáko bude.

Opäť sa upriami na ženu. Sama išla. Videl ju už zďaleka, ako sa v čiernych háboch potíka v jarku: čierna šatka pevne uviazaná okolo krku, zakrývajúca celé čelo takmer až po koreň nosa. Až keď prišiel bližšie k nej, videl, že je to Alžbeta, mladá vdova s peknou tvárou, ale od trápenia bleudou a pochudnutou.

Muža pochovala pred pár mesiacmi, ešte predtým, ako sa dieťa narodilo. Bola to tragédia, aké sa drevorubačom stávajú často. Pamätá sa: muža zniesli z hory, ešte žil, keď k nemu zavolali farára. Alžbeta horekovala a prosila Boha, aby ho uchránil. Muža jej však na druhý deň pochovali na malom cintoríne pri smrekovom háji. Mladý chlap to bol, ani dvadsiatich piatich rokov sa nedožil.

Dieťa sa narodilo po Novom roku; pohonič zabudol, či zočilo svetlo sveta dievča, alebo chlapec. Mohol by sa spýtať, no ani jemu, ani žene nie je veľmi do reči.

Predtým vravela, že ide do mesta, do Ružomberka ako on. Pešo by jej to trvalo viac ako tri hodiny a to by ešte musela rezko kráčať. Nepýtal sa jej, načo tam ide. Len čo vyskočila na voz, sňala si z chrbta batôžtek a opatrne ho uložila vedľa seba. Teraz sedí mlčky s dieťaťom v náručí, hompáľa nohami v zafúľaných kostolných topánkach, plecia spustené, obklopená aureolou smútku. Nevie, ako by ju utešil, ako by jej pomohol. Povzdychne si; každý si nesie svoj kríž.

Zvrtné hlavu späť, uprie pohľad na kone pred sebou, na dva hnedáky, čo kúpil pred pár rokmi na trhu v Radvani.

Ďaleko mu je do Radvane chodiť, odkedy kone kúpil, viac tam nezašiel, veď trhov je dosť aj tu po okolí. Ale koníky lacno kúpil, slúžia mu dobre, zapriahnuté ťahajú voz alebo pluh. Za proviant ich požičiava susedom, niekedy dokonca utŕži pár grajciarov za výpomoc na fare.

Šibne bičkom, cíti, že slnko začína pripekať. Z čižiem mu opadáva zaschnuté blato. Zloží si kabátec, položí ho pod zadok a klobúk opatrne do lona. Spakruky si utrie spotené čelo. Za zákrutou zbadá prvé kontúry budov.

Mesto je na dosah.

Alžbeta so smútkom pozerá na dieťa, vsunie mu svoj malíček do ružových ústičiek. Milanko ho okamžite drapne a spokojne cmúľa, so zavretými očkami podriemkava. Nevinný uzlíček, šťastný vo svojom svete. Alžbete pripomína jej predošlý život, ten, ktorý sa pre ňu nenávratne skončil pred štyrmi rokmi.

Aká iná len vtedy bola: panenská, čistá, nepoškvrnená.

Bola jar ako teraz. Tešila sa, ako jarné lúče slnka vyženu dievčatá aj mládencov z chalúp, ovce na pastvu a ako jej budú vtáčatá veselo štebotať pri otvorenom okne.

Stála v kuchyni, miesila cesto na chlieb a na kapustné koláče, keď vošla mama. Zadívala sa na ňu zvláštnym pohľadom, aký u nej predtým nevidela. Ani inokedy na ňu nehľadela prívetivo, ale tento pohľad ju priam zamrazil. Prialo si, aby sa mama prestala na ňu uprene pozeráť, túžila oddialiť moment poznania. Cítila, že sa jej ide zmeniť život, že nič nebude také, ako bývalo, hravé, detské, plné svetla.

Hľadala očami otca, aby to zastavil, potvrdil, že sa jej to zdá, že ju inštinkt klame, že detstvo nie je nenávratne preč. Pohľady sa im stretli, ale to, po čom túžila, v otcových očiach nenašla.

Jej rodičia nemali iné dieťa, len ju, Alžbetu. Neraz dumala, či to bola ozaj vôľa Božia, ktorá im nedopriala ďalšie dieťa. Veď na miestne pomery to bolo dosť nezvyčajné. V iných rodinách vychovávali najmenej päť detí, v niektorých aj desať, ba našli sa i také, kde vychovávali pätnásť drobcov, pätnásť hladných krkov.

Tým, že bola jedináčik, jej nič nechýbalo. Detí bolo v dedine dosť, hrať sa mala s kým. Doma sa nemusela s nikým o nič deliť, ani o pec, ktorá vždy vyžarovala dosť tepla. V ich kuchyni často voňala chlebová kôrka a občas sa vznášala sladká mámivá vôňa cukru. Napriek tomu, že vyrastala v chudobných pomeroch, prežívala radostné detské roky.

Jej mama s otcom tvrdo pracovali, dreli na vlastnom poli, tak ako všetky rodiny v Medveďove. Žili len z toho, čo dochovali a vypestovali. Nebolo to veľmi pestré, z oviec mlieko a mäso, a ak bol dobrý rok, tak z poľa ovos, jačmeň, zemiaky a kapusta. Popri plote zasiali fazuľu, trocha hrachu a na najlepšej pôde mrkvu, kaleráb a petržlen.

Pri dome rástli jablone a slivky. Každý rok sa tešila, až dozrejú jabĺčka. Niekedy sa ešte len zelenali a ona už sedela v korune stromu a pochutnávala si na prvých kyslasto-trpkých, nezrelých plodoch. Milovala tú nedokonalú chuť, ktorá bola odvtedy pevne spätá s jej detstvom a dospievaním.

„Netrhaj tie jabĺčka, počkaj, až budú sladké, šťavnaté,“ kričal zo zeme otec. Neraz sa vyšplhal na strom za ňou, ochutnal zelené jablko, zvrátil ústa a ťahal ju za nohu dole. Inokedy sa posadil k nej, hlava pri hlave, obaja vysmiať a šťastní.

Keď sa unavili, zliezli dole, sedeli na tráve pod stromom a spievali. Vydržali až do tmy. Skôr ako ich mama zahna-

la domov do perín, otec zaspieval zo päťkrát svoju obľúbenú *Už dozreli zelené jahody*.

Otec bol dobrý spevák, spieval v zmiešanom kostolnom zbore. Keďže mal najlepší hlas z celej dediny, zverili mu každé sólo. Keď sa rozozvučal jeho hlboký hlas, cítila vždy hrdosť, srdiečko jej jemne búšilo a sem-tam jej zaihrali v očiach slzičky.

Ludia ho počúvali bez dychu, precítovali každú notu, ktorú vylúdlil zo svojho vnútra, priamo zo srdca. Ona mala najradšej, keď sa z oblohy za oblokmi sypal sneh priehráťím, v chalupe praskali polená v peci a voňala smreková čechina zavesená nad stolom, ozdobená šiškami, slamienkami, sušenými jabĺčkami. Vtedy jej otec potichučky, s citom zaspieval jej milovanú koledu.

*„Búvaj, dieťa krásne, uložené v jasle.
Búvaj, búvaj, pachola, milostivé Jezula.
Budeme ťa kolísať, abys' mohol dobre spať,
Ježiško náš milý, aby sa ti snili
veľmi krásne sny, veľmi krásne sny.“*

Mama, oveľa prísnejšia než milovaný otec, ju od mala drezírovala a zaúčala ženským prácam v kuchyni, v domácnosti, na poli, v lese. To Alžbete neprekážalo, veď otec jej vravel – a ona s tým súhlasila –, že Boh za prácu a za utrpenie predáva múdrosť. Mama ju naučila všetkému, čo sama vedela, šiť aj vyšívať, štopkať aj látať, priať vlnu aj ľan na kolovrátku.

Ale minúty a hodiny prežité s mamou neboli také radostné, poznačené spevom, smiechom a dobrou náladou. Sotva sa na ňu usmiala, sotva ju pohladila alebo nejako inak prejavila náklonnosť. Nepamätá si, že by na ňu mat-

ka niekedy hľadela s láskou, ani keď bola ešte malé bučľaté dievčatko.

Veru, matka ju naučila mnohému, no láske nie.

Raz, bolo to na Vianoce, dostala od Ježiška sánky. Vedela, že ich nepriniesol Ježiško, že ich otec po večeroch vyrábal v kôlni. Pre ňu, pre jej potechu, aby sa mohla s deťmi spúšťať z kopca, keď budú doliny plné snehu, ktorý zatarasí závejmi aj bráničky a okná. Mama sa hnevala, že otec trávi čas podaromnici vyrábaním sánok miesto toho, aby robil niečo užitočné a prospešné. Preto sa Alžbete sánky sprotivili ešte skôr, než ich boli s otcom na prvý sviatok vianočný vyskúšať.

Spustili sa úplne zhora, z Kohútieho vrchu, a plnou rýchlosťou sa valili údolím. Ktovie, čo by sa im bolo stalo, keby otec tesne pred vysokou jedľou z posledných síl nezabrzdil. Takto sa len šuchli okolo stromu a prevrátili sa.

Otec sa najskôr preľakol, či sa jej niečo nestalo, keď ostala ešte dlho ležať v hlbokom snehu. Ona si však založila ruky pod hlavu a usmiala sa. Jej úsmev vyhladil vrásky na otcovom čele. Alžbetka sa tešila z nádherného dňa stráveného s otcom. Čo tam po sánkach, vychutnávala si šťastie umocnené pohľadom na modrú oblohu. Túžila si navždy zapamätať presne tú chvíľu, to bezhraničné spojenie s otcom, so svetom, s Bohom či vesmírom. Privrela oči, aby si uchovala ten jedinečný okamih.

Na druhý deň sa im pri sánkovaní skrížila cesta s inými saňami a tie ich skončili spolu zlomené, keď spolu s ňou narazili do dreveného plotu. Keď sa Alžbeta vracala z neúspešnej sánkovačky domov s trieskou zapichnutou v zakrvavenej spodnej pere, pomyslela si, že sánky sú od maninho hnevu prekliate.

Až keď sane skončili v peci, nastal pokoj.

Mama konečne prestala šomrať na otca, ktorý sa v du-

chu rozhodol, že ďalšie sane zostrojí Alžbetke len bez ženinho vedomia.

Alžbetke sa nikdy nepodarilo dostať cez tvrdú škrupinu, ktorú mala mama okolo seba, to dokázal len jej muž. S ním vedela vo výnimočných chvíľach ožiť, chichotať sa, šťastne sa usmievať. Alžbetka sa neraz pristihla, keď videla svojich rodičov stále zaľúbených, že im závidí, a priala si, aby aj ona raz zažila takú bezhraničnú lásku ako oni. Bolo jej veľmi ľúto, že ona nedokáže svojou prítomnosťou, jednoduchým bytím vyčariť jasavý moment, ktorý by vyvolal úsmev na matkinej tvári. Spočiatku ju to mrzelo, obviňovala sa z neschopnosti odovzdať mame dostatok lásky, ale napokon rezignovala v dôsledku času, nezájmu i poznania, že s jej narodením pre komplikovaný pôrod zhasla akákoľvek možnosť, aby mama opäť otehotnela a dočkala sa vytúženého syna.

*„Drozdy a hrdličky, chystajte pesničky,
nech sa dieťa poteší na tom našom salaši.
Spev škovránka, slávika, k tomu pekná muzika.
My budeme s vami spievať za jaslami
Synu milému, Synu milému.“*

Najkrajšie mesiace v roku, počas leta, trávili všetci traja spoločne, zbieraním húb do košíkov a lesných plodov do vedierok. Zavčas rána, ešte za tmy, odchádzali hlboko a ďaleko do hôr a, pomalým krokom sa vracajúc domov, zbierali tam poklady ukryté medzi stromami a kríkmi. Huby potom sušili na site alebo na plachte v záhrade, z malín a čučoriedok varievali lekvár.

Boli to nádherné-prenádherné júlové a augustové dni plné slnka, štebotania vtákov, behania po vříškoch, pasenia ovečiek. Bol to celý jej svet, viac nechcela vidieť ani spo-

znať, len uzavrieť sa s tým, čo má, do sklenej gule, takej, akú jej otec priniesol z jarmoku, do ktorej sa zmestili miniatúrne domčeky, stromčeky a ľudia.

Pokoj však nikdy netrvá dlho, prišli neúrodné roky, tuhé zimy a suché letá. Na poličku sa neurodilo temer nič, nebolo čo zasiať, nebolo čo zožať. Obživy a spolu s ňou i smiechu ubudlo nielen u nich doma, ale v celej dedine a širokom okolí. A aby toho nebolo málo, aj hory zivali prázdnotou. Do dolín sa nastahovali medvede a ľakali ľudí. Ľudia sa však viac báli hladu, ktorý vyhnal mnoho živiteľov rodín za more, za prácou do Ameriky. A ak ich aj hlad nevyduril do cudziny, ale nechceli chodiť po žobraní, museli aspoň opustiť rodný dom a pracovať v bohatých rodinách.

I Alžbetinu rodinu poznačila bieda, ďalší spád udalostí nebolo ako zastaviť. Napokon začula mamine nekompromisné slová: „Je načas, aby si sa pobrala do služby. Máš už päťnásť, akurát dosť, aby si mohla získať dobré miesto v bohatej ružomerskej rodine. Pôjdeš so Žofiou, dcérou starého Tholta, k sudcovi Kleinovi.“

Alžbeta pokorne súhlasila. Dopiekla chlieb a kapustné koláče a až neskôr, keď v kuchyni osamela, pokropila horkými slzami vankúš.

Večer sa zbalila, okrem oblečenia si z domu vzala len ruženic a modlitebnú knižku so svätými obrázkami. Na cestu dostala kúsok chleba a syra a zavčas rána už kráčala so Žofiou smerom do mesta.

*„Hory, ticho buďte, Dieťa nezobudte,
nech si ono podrieme na slame a na sene.
Aj vy, milé fialky, zaváňajte do diaľky,
zavejte mu vône, pánovi na tróne,
ticho, sladučko, ticho, sladučko.“*

Emil osirel ako dvanásťročný. Oboch rodičov stratil v tom istom roku, zomreli na tuberkulózu. Keď sa ho v jeho rodnej obci ujal farár Jozef, bol to neduživý, bledý, zakríknutý chlapec. Až na fare sa prvý raz v živote naozaj dobre najedol. Dovtedy považoval krajec chleba natretý natenko maslom a pohár mlieka za najväčšiu delikatesu. Na fare dostával túto delikatesu každé ráno, ale niekoľkokrát do týždňa mal mäso a popritom buchy, koláče a iné dobroty.

V kostole najskôr len miništroval, ale postupne, ako mocnel a mužnel, prevzal na svoje plecia celú starostlivosť o faru.

Farára Jozefa preložili päť rokov po Emilovom príchode na inú faru, až niekam na Dolniaky. Emila nemohol vziať so sebou, na novej fare preňho nebolo miesto ani robota. A keďže chýr o farárovi, ktorý mal nastúpiť na Jozefovo miesto, nebol najlepší, postaral sa Jozef o Emila inak. Dal mu dobré odporúčanie a na jeho základe nastúpil Emil do služby u sudcu Kleina v Ružomberku.

Emil pracoval v rodine ctihodného sudcu už tretí rok. Staral sa o dom, rúbal drevo, opravoval, čo bolo pokazené, zakladal oheň v kozuboch a kachliach a potom ich čistil, chodil na nákupy. Roboty mal stále vyše hlavy, ale Alžbeta ho aj tak vždy zastihla vo veselej, až euforickej nála-de. Takú mal aj v deň, keď on i Alžbeta prvýkrát vošli do domu Kleinovcov a zrazili sa v kuchyni. Nechtiac mu vpo-chodovala priamo do náručia, pristála nosom pod jeho bradou.

„Pomaly, slečinka, ešte sa ani nepoznáme a už ma bozká-vate na hrudi? Idete na to nejako hŕŕí,“ zasmial sa ten mladý muž.

Tvár jej zalial rumenec a čosi zakoktala, sama presne ne-vedela čo. Svoje meno? Ospravedlnenie?

„Je to moja vina. Som veľký ako medveď, ľahko rozpučím takú krehotinku jemnú ako kvet,“ zašvelil hromovým hlasom, vložil jej svoju medvediu ruku do dlane a silno stisol. „Som Emil. Emil Kasanický.“

„Figuli. Alžbeta.“

Emil vyčaril milý chlapčenský úsmev s jamkami na lícach. Alžbete sa hneď zapáčil. Bol to ten úsmev, ktorý neskôr tak milovala a nikdy sa jej nezunoval.

Bez Emila by bola stratená, aj keď v tej chvíli to ešte nevedela ani netušila. Niežeby verila, že zvládne život v meste sama; bála sa, strašne sa bála: cudzích ľudí, veľkého mesta, domu s toľkými oknami, dverami a poschodiami. Priam zúfalo potrebovala niekoho so širokými plecami a zlatým srdcom.

Predtým jej ani len nenapadlo, že len čo stratí jednu istotu v podobe svojej rodiny a rodnej dediny, takmer hneď nadobudne v cudzom meste novú istotu, a to v cudzom mužovi.

Emil jej povahou, neviazanou a zamak roztopašnou, milotou a dobrotou pripomínal otca. Inak však predstavoval jeho úplný protiklad. Kým otec bol chudý, šľachovitý a šfúply, Emil bol mocný, svalnatý a vysoký. Mal viac vlasov, fúzy, krajší úsmev. A najmä mal len dvadsať rokov.

Bola to láska na prvý pohľad?

Asi áno, ale sama by si to nepriznala. Zdalo sa jej, že ich príťažlivosť, láska, priateľstvo narastali každým dňom a jej city k Emilovi už ani nemohli byť krajšie, väčšie, úprimnejšie. Ako veľmi mala rada Emila na začiatku a ako veľmi na konci? Dá sa láska merať? Čím? Slzami šťastia, smiechu pri jej zrode či slzami trápenia a bolesti na jej konci? Milovaný Emil, ktorý ju nikdy nesklamal, ani vtedy nie, keď si myslela, že sklamala ona jeho.

Sudca Klein býval s rodinou, manželkou a tromi deťmi, v centre mesta pri rieke, v žltom dvojposchodovom dome s červenou škridlovou strechou a malým balkónom za kuchyňou. Nad mohutnými dvojkrídlovými vchodovými dverami s jednoduchým medeným klopadlom vystupoval zo steny reliéf s ornamentmi a hlavou leva. Predtým, ako sa do domu nasťahoval sudca s rodinou, zdobila vraj toto miesto soška anjelika. Od Emila sa dozvedela, že sudca dal sošku odstrániť a objednal u miestneho umelca súčasnú výzdobu, leviu hlavu so zlovestným pohľadom a s vycerenými zubami.

Vzadu za domom bola záhradka, v ktorej bol drevený stôl a okolo neho lavice, pri plote rástli ovocné stromy, jablone, hrušky a čerešne. Na pravej strane sa vynímala kamenná studňa s drevenou strieškou a naľavo stála kôlna na drevo, ktorú po väčšinu roka obýval Emil. V tuhých mrazoch sa zdržiaval v malej pivnici pod domom, kde bolo zložené uhlie i zásoby zeleniny a zemiakov.

Dom Alžbetu ohromil svojou veľkosťou, priestrannými izbami, kachľami a kozubmi, mramorovým schodiskom, ozdobnou štukatúrou v každej izbe. Zapôsobili na ňu ozdobné svietniky, vyrezávaný lakovaný nábytok, farebné záclony, aj keď mala z toho všetkého dojem márnivosti – toľko prepychu, luxusu a miesta len pre päť ľudí.

Ako sa len rada prechádzala po dome, keď v ňom osamela. Prechádzala z izby do izby a predstavovala si, aké by bolo úžasné, keby ona bola domáca pani a komandovala by pani Kleinová. Prines toto, odnes tamto, takto sa to nerobí... Alebo by len posmešne krútila hlavou.

Pri tej predstave sa zasmiala.

Pani Kleinová bola chudá žena v stredných rokoch s vyberaným správaním, od hlavy po päty oblečená v tmavých

šatách, z ktorých jej vykúkala povädnutá tvár a tenké, kostnaté ruky.

Sudca Klein nebol oveľa tučnejší, ale pôsobil zdravším dojmom než jeho žena. Jeho pretiahnutej tvári dominoval veľký zahnutý nos, lemovali ju výrazné bokombrady. Alžbeta ho nikdy nevidela oblečeného inak ako v čiernom obleku a bielej košeli.

Alžbeta bola skromná a pracovitá, tieto vlastnosti si pri-niesla so sebou z Medveďova. Povinnosti, ktorými ju v dome poverili, vykonávala najlepšie, ako vedela, svedomite a dôkladne. Snažila sa na nič nezabudnúť, nič nezanedbať a pracovať rýchlo. Začínala už ráno o piatej a neraz neskončila skôr ako o polnoci. Prala, zašívala, žehlila, upratovala, čistila, umývala. Bez reptania, bez ponosy, a pokiaľ vládala, tak aj s úsmevom na perách. Pokiaľ domáci nezaspali, nemohla odpočívať ani ona. Ak boli niekde na večierku alebo na návšteve, čakala na nich. Niekedy sa stalo, že ju súrne potrebovali aj uprostred noci, vtedy na ňu zazvonili zvončekom umiestneným nad dverami v jej komôrke.

Klein videl, že Alžbeta dokáže všetky práce v domácnosti zvládnuť aj sama. Preto Žofiu, ktorá ani zďaleka nedosahovala Alžbetine pracovné kvality, po čase prepustil.

Obdivoval Alžbetinu krásu, slovanské črty tváre s malým nosom a veľkými tmavými očami, jemný výzor, husté kadere, ktoré si zapletala do vrkoča. No pri tom všetkom sa nedalo prehliadnuť jej sedliacke, až hrubé vystupovanie. Toto spojenie sa neraz stala terčom posmechu domácich, ktorí sa zabávali na Alžbetin účet.

Alžbeta obývala izbietku za kuchyňou zväčša sama. Niekedy sa musela na úzkej posteli pomestiť s kuchárkou Annou, ktorej rodina žila v jednoizbovom byte na druhom konci